

KENTLİLEŞME SÜRECİ VE AİLEDE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ İLE KALIPYARGILARIN DÖNÜŞÜMÜ: DENİZLİ-SEVİNDİK MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Türkan ERDOĞAN*

Özet

Sevindik Mahallesi örneğinde Denizli kentine yönelik yapılan bu çalışmada, kentte kalış süresine bağlı olarak, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sosyal tutum, beklenti ve rol davranışları ile kalıpyargılarında ne gibi değişikliklerin olduğu ve bu değişikliklerin cinsiyet gruplarına göre nasıl bir farklılaşma yarattığı üzerinde durulmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin çözümlenme aracı olarak kullanıldığı çalışmada yapısal-işlevselci yaklaşımdan hareketle cinsiyet rolü kuramından yararlanılmıştır. Anket tekniği, yerinde gözlem ve derinlemesine mülakat tekniğinin kullanıldığı çalışmada, kentte kalış süresine bağlı olarak, cinsiyet rollerindeki farklılaşma biçimlerinin hangi faktörlere dayalı olarak geliştiği ve rollerdeki modernlik-geleneksellik eksenindeki dönüşümün cinsiyet grupları açısından da nasıl bir çeşitlenme sergilediği saptanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın bulguları, yapısal özellikler açısından çağdaş çekirdek aile görünümünde olan göçmen ailesinin, ataerkil geniş ailenin/ kır ailesinin kültürel özellik ve ilişkilerini içeren bir işlevselliğe sahip olduğunu göstermektedir. Geçiş ailesi olma özelliğini gösteren göçmen ailenin yaşadığı ekonomik ve toplumsal değişiklikler, onu kent ailesine daha da yakınlaştırmakta, kent ailesinin farklı bir alt uzantısı, bir alt tipi konumuna itmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Kentlileşme, Toplumsal Cinsiyet Roller, Aile, Cinsiyet Kalıpyargıları, Türk Ailesi.*

THE TRANSFORMATION OF GENDER ROLES AND STEREOTYPES IN FAMILY IN URBANIZATION PROCESS: DENİZLİ-SEVİNDİK QUARTER

Abstract

In the study devoted to the case of Sevindik Quarter in the city of Denizli, changes in the gender stereotypes and role based social attitudes, expectations and role behaviours of the individuals depending on the period they spent in the city and how these changes differed according to gender groups have been analyzed.

In the study, in which gender is employed as an analysis tool, gender role theory was used within structural-functional approach. Using the questionnaire technique, on-site observation and in-depth interview, the study attempted to determine the factors that differentiate gender roles and kind of variations exhibited according to gender roles within the transformation that takes place on the axis of modernism-traditionalism.

The findings of the research show that immigrant families, which purport to be the modern nuclear family, have a function which includes the relationships and specialities of patriarchal extended family/country family. Economic and social changes that the immigrant family, which has the quality of transition family, undergoes make it closer to the city family and turns it into a sub-type or another extent of the city family.

Key Words: *Migration, Urbanization, Gender Roles, Family, Gender Stereotypes, Turkish Family.*

* Doç. Dr. , Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, DENİZLİ.
e-posta: terkene@yahoo.com

1. GİRİŞ

Bir tarihsel ürün olarak ailenin farklı biçimleri, aynı şekilde belli tarihsel koşullara bağlı olarak, “diğer toplumsal yapı öğeleri ile bağlılığı ve ilişkileri içinde” (Ozankaya, 1991:359) ele alınmayı gerektirmektedir. Aynı yöntem izlenerek, ailenin işlevleri de belirli tarihsel ortamlara ve yapısal farklılıklara bağlı olarak cinsiyet odaklı bir çözümlemeyi gerekli kılmaktadır. Ailenin temel oluşturucu öğeleri olan kadın ve erkeğin ailedeki statüsü ve işlevleri, toplumsal yapı ve aile biçimlerine göre farklılıklar sergileyebilmektedir. Sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlere bağlı olarak sözkonusu farklılıkların göz önünde bulundurulması, toplumsal cinsiyet rollerindeki yapılanma ve sosyalizasyon biçimlerinde meydana gelen değişiklikler hususunda aydınlatıcı olabilecektir. Cinsiyet rollerindeki dönüşümün yapısal kaynakları ve dinamiklerine ilişkin bulgular da benzer şekilde toplumsal yapı farklılıklarının ve aile biçimlerinin geçirdiği değişimlere ışık tutabilecektir. Bu sosyolojik bağıntı dolayısıyla 1940’lı yıllardan itibaren ailenin işlevsel değişimine odaklanan araştırmalarda kentleşme-sanayileşme süreci ile ailenin biçimlenişi arasındaki ilişkilerin yanısıra bu değişimlerin, ailenin görev ve fonksiyonlarına, aile üyelerinin rol ve ilişkilerine, statü kazandırmaya, otoritenin kullanımı ve dağılımına nasıl yansıdığı ve ne tür farklılıklar yarattığı (Özer, 1991:670) üzerinde durulmaya başlanmıştır. Sanayileşme ile birlikte hız kazanan kentleşme ve göç süreçlerinin yarattığı toplumsal yapı farklılıklarına bağlı olarak ailenin geçirdiği yapısal değişimler zaman içerisinde aile içi işbölümü, rol ve sorumluluk paylaşımı, farklı aile anlayışları ve tutum değişikliklerinde de etkisini göstermiştir.

Kırsal ve kentsel alandaki aile yapısından söz edebilmek, şu ya da bu şekilde tesadüfî farklılıklar gösteren aile tiplerini sınıflamak değil, yapısal ve sistematik bir şekilde farklı olan aile biçimlerini ayırt edebilmeyi gerekli kılmaktadır. Bu şekilde ayrılan aile biçimleri; tüm aile içi ilişkileri, evlenme şeklini, ailedeki otorite örüntüsünü, çocukların sosyalleştirilmesi sürecini (Timur, 1972:19) belirleyebileceği gibi aile içi işbölümü ve cinsiyete dayalı rollerin paylaşımı konusunda da aydınlatıcı bilgiler verebilecektir. Bu yol izlenildiğinde aynı

zamanda farklı ekonomik ve sosyo-kültürel koşullarda ailenin yapısal ve işlevsel açıdan hangi hususlarda ve ne yönde bir değişiklik gösterdiği bilgisine de ulaşılmış olacaktır.

2.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Sevindik Mahallesi örneğinde Denizli kentine yönelik yapılan bu çalışmada, kentte kalış süresine bağlı olarak kentleşme sürecinde bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sosyal tutum, beklenti ve rol davranışlarında ne gibi değişikliklerin olduğu ve bu değişikliklerin cinsiyet gruplarına göre nasıl bir farklılaşma yarattığı üzerinde durulmaktadır.

Kentte yaşama süresi, kentsel kimlik durumu / kentli olma ya da köylü kalma durumu, göç eden aile bireylerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin norm, değer, sosyal tutum ve rollerinde önemli farklılaşma ve ayrışmalar yaratabilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı bu çeşitlenme sosyal pratiklerde sabitmiş gibi “kente özgü” ya da “köy/kıra özgü“ denilebilecek ideal tiplerden çok ara tipler şeklinde kendini göstermektedir. Cinsiyet grupları açısından rol davranışlarının yarattığı farklılıklar şüphesiz, yaş, cinsiyet, eğitim, din, etnik köken, meslek gibi yapısal belirleyiciler ve bunların etkilendiği toplumsal yapı özellikleri ve aile biçimleri açısından da anlamlı farklılıklar sergileyebilmektedir.

Bir kültür aktarıcısı olarak ailenin, konumuz açısından en önemli işlevi, toplumda cinsiyete özgü olarak kabul edilen kadın ve erkek rollerinin içselleştirilmesini ve yeniden üretimi sağlayarak, toplumsal cinsiyet rollerine bir devamlılık kazandırmasıdır. Buradan bakıldığında toplumsal yapı özellikleri ve aile biçimlerinin gerçekte gözlenen durumu ve değişim süreciyle aile biçimi ve cinsiyet rolleri konusundaki değer ve normlar arasında tam bir uyumdan söz edebilir miyiz? Yoksa çelişkili durumlar var mıdır? Gerçekte gözlenen “olan” ile değerler sistemine göre “olması gereken” ya da “istenen” norm ve idealler arasındaki bağlantının (Timur, 1972:63) nasıl olduğu ilkesini benimseyen bu çalışmada sorgulanan temel alan, göçmen bireylerin cinsiyet rollerine dayalı tutum, beklenti ve davranışlarının, yerleşim yerinin yapısal özelliklerinin gerektirdiği ideallere (sözgelimi, modern yaşam

alanına sahip olan kentlerin daha eşitlikçi bir cinsiyet rejimine sahip olduğu önermesinde olduğu gibi) ne ölçüde uyum gösterdikleridir. Göç sonrası süreçte yapısal bir değişim yaşayan aile, yeni yapının (kent) egemen değerler sistemine göre kendini nasıl uyarlamaktadır? Bu süreçte eski yapının egemen norm ve değerler sistemi hangi hususlarda direncini korumaktadır? Bunda rol oynayan temel mekanizmalar nelerdir ve cinsiyet gruplarının yaşam dünyasındaki yansımaları cinsiyete göre nasıl bir farklılaşma göstermektedir? sorularına aranan yanıtlar, çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir.

Denizli kenti örneğinde gerek kentleşme ve kentleşme alanında gerekse cinsiyet rollerinde dönüşümleri konu edinen alan çalışmaları sınırlı denilecek sayıdadır. Bu durum, bu çalışmamızın önemini ortaya koymaktadır. Denizli kenti toplam 79 mahalleden (2012 yılı verilerine göre) oluşmakta, bunlar arasında Sevindik Mahallesi kente göçle gelenleri temsil edebilme niteliğine sahiptir. Kent çeperinde yer alması, organize sanayi bölgesine yakın bir mahalle olması, Sevindik Mahallesi'nin sürekli göç almasına neden olmaktadır. Bu özellik, araştırmamız açısından mahallenin önemini ortaya koymaktadır. Kıray'ın (2003:92) gecekondular hakkındaki tespitlerinden yola çıkarak, çalışmamız açısından da köyden gelenlerin kente yerleşimindeki temel tercihinin işyerinin yakınlık derecesine göre belirlendiğini söyleyebiliriz. Edindiğimiz bilgilere göre Sevindik Mahallesi, henüz daha idari anlamda mahalle statüsüne (Mahalle, 1951 yılında resmen kurulmuştur) kavuşmadan önce 1950'li yılların başında Bulgaristan'dan zorunlu göç nedeniyle Türkiye'ye gelen nüfusun bir bölümü, bu bölgeye devlet tarafından yerleştirilmiştir. Bulgaristan'dan buraya göç edenlerin sorunlarından aldığımız bilgilere göre yaklaşık 80 hanelik bir nüfus bu mahallenin yerleşiklik özelliğine kaynaklık etmiştir. Sonraki süreçte 1970'lerde tekstil sektörünün gelişme göstermesiyle birlikte iç göç yoluyla kırsal alandan gelen nüfus, kentin çeperine yerleşmeye başlamıştır. Zamanla, sektörün hızlı yükselişine paralel olarak sonraki yıllarda mekânsal uzaklık ve ulaşım olanakları açısından da kolaylığı nedeniyle bu bölgeye ağırlıklı olarak Denizli kentinin Çal ve Çivril ilçelerinden yoğun bir iş göçü yaşanmıştır. Yaptığımız görüşmelerden; 1995 yılında yaşanan Dinar depreminden

sonra Afyonkarahisar ilinin bu ilçesinden de mahalleye göç yaşandığını öğrenmekteyiz.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tekstil sektörü başta olmak üzere imalat sanayii ve tarım sektöründeki gelişmeler nedeniyle, Ege Bölgesi'nde iç göç ve dış göç akımını yaşayan kentlerin başında Denizli gelmektedir. Bu durum, kentleşme sürecinin sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik ve kültürel boyutu ile devam edegeldiğini göstermektedir. Kentin çeperindeki organize sanayi bölgesinin varlığı, bu alanda bir gecekondulaşmanın da giderek artacağı yönünde ipucu niteliği taşımaktadır. Bu özelliklere sahip olması nedeniyle araştırma örneklemimizi Sevindik Mahallesi'ne göç etmiş bireyler oluşturmaktadır.

Göç olgusu ve kentsel bütünleşmenin çok yönlü dinamiğinin ailede cinsiyete dayalı işbölümünü ve rol kalıplarını dönüştürdüğü, kadın-erkek bireylerin sözkonusu dönüşüm sürecinden farklı etkilendiği anlayışından yola çıkılarak, çalışmamızda toplumsal cinsiyet temel çözümleme aracı olarak ele alınmıştır. Yapısal-işlevselci yaklaşımın (genel bakış açısı olarak) gözetildiği araştırmada cinsiyet rolü kuramından yararlanılmıştır. Kentte kalış süresine bağlı olarak cinsiyet rollerindeki farklılaşma biçimlerinin hangi faktörlere dayalı olarak geliştiği ve rollerdeki modernlik-geleneksellik eksenindeki dönüşümün cinsiyet grupları açısından da nasıl bir çeşitlenme sergilediği saptanmaya çalışılmıştır. Bunun için, çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçeve bölümünde belirttiğimiz şekilde, göç sonrası sürecin ne gibi değişiklikler yarattığını belirlemek amacıyla Sezal (1997:148-149)'in değindiği ilk dört kategori gözönünde bulundurulmuş kentte yaşama süresi bağımsız bir değişken olarak kullanılmıştır. Bunun için evli çiftlere ulaşmak amacıyla haneler tespit edilirken muhtarlıkta bulunan ikametgâh kayıtları esas alınmıştır. Sözü ettiğimiz kategorik sınıflamaya göre kentte kalış süresi beş yıllık aralıklarla aşağıdaki şekilde belirlenmiş ve kente göç ile gelen 120 hane, bu sürelerle denk düşecek şekilde, oransız tabakalı örneklem tekniği kullanılarak her kategoriden 30 hane araştırmaya alınmıştır:

1.Kentte yaşayan köylüler (0-5 yıl)

2. Birinci kuşak kentliler (6-10)
3. İkinci kuşak kentliler (11-15)
4. Üçüncü kuşak kentliler (16 yıl ve üzeri)

Araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında konu ile ilgili mevcut yazılı literatüre başvurulmuş, uygulama aşamasında ise anket tekniğinin yanısıra yerinde gözlem ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırmada üç evli çift (3 kadın ve 3 erkek) ile yüzyüze görüşme yapılmıştır. Hem varolanın tespit edilmesini amaçlayan durum saptayıcı hem de değişkenler arası ilişki arayan açıklayıcı bir araştırma niteliğini taşıyan çalışmamızda kullandığımız bağımsız değişkenler; kentte yaşama süresi ve cinsiyet değişkenidir. Uygulamada anket tekniği yoluyla elde edilen veriler SPSS istatistik programına yüklenmiş, alınan sonuçların frekans dağılım ve yüzde tabloları oluşturulmuştur. Araştırmada bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacı ile ki-kare (X^2) testi kullanılmıştır. Ki-kare testinin uygulanmasında anlamlılık düzeyi olarak 0.05 seçilmiştir.

Araştırmanın temel sayıltısı; hızlı ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimlerin yaşandığı toplumlarda kadın ve erkek bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin sosyal tutum, beklenti ve rol davranışlarındaki tanımlama biçimleri modernlik-geleneksellik boyutu üzerinde bir çeşitlilik sergilediğidir.

Araştırmanın Hipotezleri:

1. Temel hipotez: Kentte kalış süresi ile kadın ve erkek katılımcıların ailede ev içi konularda karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır. Buna göre oluşturulan alt hipotezler şunlardır:
 - 1.1. Kentte kalış süresi ile kadın ve erkek katılımcıların mutfak harcamalarına ilişkin karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır.
 - 1.2. Kentte kalış süresi ile kadın ve erkek katılımcıların doğum kontrolü ve çocuk sayısına ilişkin karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır.
 - 1.3. Kentte kalış süresi ile kadın ve erkek katılımcıların kadının siyasal tercihinine ilişkin karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır.

- 1.4. Kentte kalış süresi ile kadın ve erkek katılımcıların ev işlerinin paylaşımına ilişkin karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır.
- 1.5. Kentte kalış süresi ile kadın ve erkek katılımcıların kadının çalışma yaşamına katılımına ilişkin karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır.
2. Cinsiyet değişkeni ile katılımcıların alış-veriş yapma işini paylaşımları arasında anlamlı ilişki vardır.
3. Kentte kalış süresi ile katılımcıların alış-veriş yapma işini paylaşım biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır.
4. Kentte kalış süresi ile katılımcıların fatura ödeme işini paylaşım biçimleri arasında anlamlı ilişki vardır.
5. Cinsiyet değişkeni ile katılımcıların fatura ödeme işini paylaşımları arasında anlamlı ilişki vardır.
6. Temel hipotez: Kadının ev dışı alanda ücretli çalışması ile ilgili kalıpyargıların onaylanışı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır. Buna göre oluşturulan alt hipotezler şunlardır:
 - 6.1. Kadının ev dışı alanda istediği işte çalışabileceği kalıpyargısının onaylanışı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.
 - 6.2. Ücretli işte çalışan kadının daha özgür olduğu kalıpyargısının onaylanışı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.
 - 6.3. Kadının ücretli bir işte çalışması gerektiği kalıpyargısının onaylanışı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.
7. Ev içi emek ile ev dışı ücretli emeğe ilişkin rollerin dengelenmesine yönelik kalıpyargıların onaylanışı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır. Buna göre oluşturulan alt hipotezler şunlardır:
 - 7.1. Ev işlerinin eşler arasında paylaşılması gerektiği kalıpyargısının onaylanışı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.
 - 7.2. Kadının hem ev işini hem de dışarıdaki

işleri birlikte götürebileceği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.

7.3. Evlilik ve aile hayatının kadına yetmediği, mesleğinin de olması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.

8. Temel Hipotez: Ailede erkeğin otoritesine yönelik kalıpyarguların onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır. Buna göre oluşturulan alt hipotezler şunlardır:

8.1. Dışarıda çalışan kadının eşine bağlı olması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.

8.2. Kadının, ancak eşinin izin verdiği işlerde çalışması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.

9. Ailede yetki dağılımına yönelik kalıpyarguların onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır. Buna göre oluşturulan alt hipotezler şunlardır:

9.1. Evde son sözün daima erkeğin olması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.

9.2. Kadının eşiyile anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.

9.3. Kadının evde tercihi doğrultusunda para harcayabileceği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ilişki vardır.

4. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Kır Ailesi-Kent Ailesi Ayrımı

Sosyolojik araştırmalarda aile hakkında yapılmış çeşitli tanımlardan her biri, aileyi toplumsal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber, onu sosyal bir grup, birlik, örgüt, topluluk, kurum ve hatta toplumsal bir yapı olarak değerlendirmektedir. Gökçe (2004:187)'ye göre bu farklı yaklaşımlar,

ailenin toplum için ne denli evrensel ve temel bir unsur olduğunun bir göstergesidir. Aile konusunda yapılan araştırmalarda, farklı aile tiplerinin oluşmasını etkileyen faktörler olarak; "hane sayısı, otoritenin kullanımı (statü ve rol dağılımı), evlilik biçimleri ve yerleşim yerinin taşıdığı özellikler" (Özer, 1991:668) şeklinde sırayabileceğimiz dört temel kategori gözönünde bulundurulmuş, Türkiye'deki aile biçimleri buna göre değerlendirilmiştir.

Toplumsal yapıdaki değişmelerin doğrudan aile biçimleri, yapısı ve işlevleri üzerindeki etkisini dikkate aldığımızda, genel olarak, kırsal özellik gösteren toplumdaki aileyi kırsal aile, kentsel özellikler gösteren toplumdaki aileyi ise kentsel aile olarak adlandırabiliriz. Bu ayrımın yapılmasında "yerleşim birimlerinin özelliklerinin" (Uygun, 1991:687) temel ölçüt olarak ele alındığını görmekteyiz. Toplumsal ve ekonomik yapıdaki farklılaşmaların ailenin yapısı ve işlevi ile doğrudan ilişkisini gözönüne aldığımızda Türkiye'de gerek kent ailesi için gerekse kır ailesi için tek ve homojen bir tipten söz etmemiz mümkün değildir.

Türkiye'de 1950 sonrasında sanayi ve tarımsal teknoloji alanındaki köklü değişiklikler sonucunda toprak-nüfus dengesindeki yapının değişmesi ve kırsal alandaki nüfus artışı ile birlikte hız kazanan kırdan kente göç, sosyo-ekonomik açıdan ailenin yapısal bir dönüşüm geçirmesine yol açmıştır. Bir bakıma "bir üretim birimi olan hane'den bir geçim ve tüketim birimi olan çekirdek aileye geçiş" (Tolan, 1991:211) sürecini temsil eden bu yapısal dönüşümler sonuçta, "geçiş ailesi" (Gökçe, 2004:180; Tolan, 1991:211) olarak adlandırılan yeni bir aile tipini yaratmıştır.

Denizli sınırları dahilinde kente yönelik iç göç akımına bağlı bir yerleşimi temsil etmesi sebebiyle Sevindik Mahallesi, dinsel-etnik farklılaşmanın pek görülmediği, orta-alt gelirli konut alanlarının temsil edildiği bir mahalledir. Eğitim durumu, gelir düzeyi, gelinen yer gibi sosyo-demografik özelliklerinin homojeniteyi temsil etmesi nedeniyle bu bölgede sosyal tabakalaşmanın görece durağan bir yapıyı sergilediğini söyleyebiliriz. Ancak göçle birlikte kente getirmiş olduğu kırsal kültüre ait davranış normları, tutum ve alışkanlıkların yanısıra süregelen informal ilişki biçimleri bakımından kendine özgü bir sosyo-kültürel yapıya ve alt

kültüre sahip olan Sevindik Mahallesiindeki bu yapılanmayı ve bölgede oturan sakinleri/aileleri gecekondulu ya da gecekondulu ailesi olarak tanımlamamız mümkün değildir. “Aynı ekolojik biçimlenmeye ve homojen yapıya sahip olan gecekondular, bilindiği gibi yerleşime açılmamış alanda, çoğu kez bir başkasının arasızında izinsiz ve plansız olarak yapılan konutlardır ve kentin temel hizmetleri arasında yer alan altyapıdan yoksundur” (Tatlıdil, 1991:363). Bulgaristan’dan zorunlu göç yoluyla Denizli’ye gelen göçmenlerin devlet kanalıyla 1950’li yıllarda bu mahalleye yerleştirilmesi, yerleşim özellikleri itibarıyla Sevindik Mahallesi’nin gecekondulu bölgesi olarak yapılanmasını engellemiştir. Sevindik Mahallesi’nin ilk yerlileri Bulgaristan göçmenlerinden sonra tekstil sektöründeki gelişmelere bağlı olarak sonraki yıllarda iç göç yoluyla kente gelenler, yerleşime açık ve alt yapısı kısmen de olsa tamamlanmış bir mahalleye yerleşmişlerdir. Gerek bu nedenlerden ötürü gerekse örnekleme dahil edilen aileler ile ilgili bilimsel tespitlerde herhangi bir yanlışlığa sebebiyet vermemek için çalışmamızda, gecekondulu ve gecekondulu ailesi gibi kavramların/tanımlamaların kullanılmaması, bunun yerine daha geniş bir tanımla ‘göçmen aile’ kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

4.2. Göç, Kentleşme ve Kentlileşme

Kent, kentleşme ve kentlileşme birbiriyle ilintili olup, sosyal bilimlerde bütüncül bir anlayışla açıklanmayı gerektiren kavramlar setidir. Sadece yeni bir ekonomik örgütlenme ve değişmiş bir fiziki çevreyi belirtmeyen kent, aynı zamanda insanın davranış ve düşüncelerine de tesir eden yeni bir toplumsal düzeni ifade eder. Kentleşme, beraberinde “kentli” diyebileceğimiz bir yaşama biçimini oluşturur. “Nüfusun ölçüsü, nüfusun yoğunluğu ve nüfusun heterojenliği toplumsal ilişkinin mahiyetini, derecesini ve sıklığını; dolayısıyla da sosyalleşmeyi ve bizatihi insan tabiatını tayin eder” (Sezal, 1992:23). Kentleşme olgusunun en belirgin yönlerinden biri, toplumsal değişme ve yeni bir biçimlenme süreci olmasıdır (Sencer, 1979:2). Buradan hareketle mikro süreçler açısından kentleşme, göç eden bireyin ya da sosyal grupların yaşam tarzında, sosyalleşme sürecindeki farklılaşmaya bağlı olarak kimlikleşme ve bireyselleşme süreci ile tutum, değer kalıpları ve davranış beklentilerindeki değişiklikleri içermektedir.

Gelişmiş ülkelerde göç ve kentleşme, teknik ilerleme ve sanayileşme ile başgösteren yapısal bir değişime işaret eder. Kültürel değişim açısından ise göç ve kentleşme, daha çok bireyselleşme, kimlikleşme ve sosyalizasyon sürecini içeren kentlileşmeyi ifade etmektedir. Gelişmiş ülkelerde kentleşme ve kentlileşme denildiğinde, Batı merkezli bir modernleşme ve ilerleme akla gelirken, gelişmemiş ülkelerde öncelikle nüfus hareketliliğini çağrıştırmaktadır.

Kentlileşme, geleneksel ya da modern ilişki biçimlerinden ve yaşam tarzlarından birinin bir diğerini dışladığı ve yerine kendini kodladığı sadece güce ve çatışmaya dayalı bir süreç değildir. Geleneksellik ve modernlik açısından bakıldığında bu hakim ilişki biçimleri “karma” veya “bileşik” nitelikte olabileceği gibi “birbirinin içine geçen ve karşılıklı olarak birbirini destekleyici nitelikte ilişkiler de olabilir” (Genç, 1997:311). İki yönlü bir süreç olma özelliği ile kentlileşme, hem köylülüğün hem de modernliğin/kentliliğin ayıklanarak, göç eden bireyin biliş dünyasında ve yaşam tarzında yeniden inşa edildiği süreçtir. Şüphesiz kentlilik ve modernlik, göçmenin önünde halihazırda bulunan kullanılmaya müsait, bitimsiz ve sonlanmış bir desen olmadığı gibi, bir tarihsel-toplumsal aktör olarak göç eden birey de bu desen ya da modelin karşısında pasif bir kodlayıcı/üretici değildir. Dolayısıyla sosyolojik bilgede üretilen saf kategoriler olarak modernlik ve kentlilik kavramları, öznellik, durumsallık, zamansallık ve mekansallık bakımından toplumsal gerçeklikte farklı anlam katmanlarında sürekli yeniden üretilirler. Giddens (1992:14)’ın deyişiyle “gelenek ile modern arasında süreklilikler vardır ve bunlar birbirinden tamamen ayrı parçalar değildir”. Bu sürekliliğin epitemolojik izini sürmek, öznellikleri ve özgüllükleri öne çıkaran bir çözümlemeyi gerekli kılar.

4.3. Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve Toplumsal Cinsiyet Roller

Bireyin toplum içindeki statüsünü belirleyen temel kurum ailedir. Cinsiyet sosyalizasyonu sürecinde bireyler, toplumun norm ve değerlerine uygun rol davranışlarını, alışkanlık ve tutumları edinirler. Söz konusu rol davranışlarının, tutum ve alışkanlıklardaki farklılıkların ortaya çıkmasında şüphesiz sosyo-kültürel koşulların ve sosyal ortamın da belirleyici etkisi kaçınılmazdır. Kişinin

cinsiyet rolüne ilişkin tutumları ile koşullar ve toplum beklentileri uyuşuyorsa kişi sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşar. Başaran (1984:156)'a göre "burada kişinin cinsiyet rolünü özümsemesi ve benimsemesi önemlidir. Ortamsal koşullar tutumlarla çatışırsa, huzursuzluk olur". Kız ve erkek çocuklardan farklı beklentilerin, değişik cinsiyet rolleri sosyalleşmesine yol açtığını belirten Kağıtçıbaşı (1984:135)'na göre erkek çocuktan daha çok şey beklendiğinden, toplumda ve ailede ona daha çok değer verilmektedir. Bunun temel nedeni, erkek çocuğun kırsal ortamda tek yaşlılık güvencesi olarak görülmesi, anne-babaya saygınlık kazandırması ve gerektiğinde (hatta kente göçün belirginleşmediği zamanlarda zorunlu olarak) tarımsal işgücü için potansiyel emeğe sahip olmasıdır.

Toplumda işlerin salt teknik olarak cinsler arasında bölünmesini ifade etmekten öte bir anlama tekabül eden, 'ayrıcılık' ve 'ayırıldıme' yapıları yaratan, hükmetme ve hükmedilme ilişkilerinin kuvvetlenmesine yardım eden bir mekanizma (Molyneux 1979:23'den aktaran Ecevit 1993:27) olarak tanımlayabileceğimiz cinsiyete dayalı işbölümü annelik ve ev kadınlığı ideolojilerinin içselleştirilmesi yoluyla toplumda "kadının rolü" ve "erkeğin rolü" gibi dikotomik tanımlamalarla sözünü ettiğimiz doğallaştırma mantığını bütün kurumsal yapılara yaymıştır. Yapısal-işlevselci kuramın en önemli temsilcisi T. Parsons (1972; 1959; Parsons ve Bales, 1955), cinsiyet rollerindeki farklılaşmayı modernleşme sürecinin bir sonucu olarak değerlendirmiş, bir bakıma 'sabit ve değişmez' kıldığı rol kuramında erkek egemen bilim anlayışının da bir örneğini sergilemiştir. Parsons'a göre, farklılaşma sürecini yaşayan çekirdek aile işlevsel düzeni sürdürmek ve modernleşme sürecine uyum sağlamak amacıyla ev içi ve ev dışı alanda rol ayırımına gitmiş, kadın ve erkek rollerini buna göre tanımlamıştır. Aile düzenini sağlayan bu ayırım doğrultusunda "kadın dışavurumcu/sosyo-duygusal rolleri, erkek ise araçsal rolleri" yerine getirmekle yükümlüdür. Buna göre erkek aileye mali-ekonomik destek sağlama yönünde, kadın ise ev işleri ve çocuk bakımında uzmanlaşacaktır. Parsons ve Bales (1955:16)'e göre aile sosyalizasyon sürecinde sadece rolleri öğretmez. Aileler aynı zamanda insan kişiliğini üreten fabrikalardır. Ailedeki cinsiyet rollerinin sosyalizasyonu sayesinde kişiliklerin de istikrarlaşması mümkün

olacaktır. O halde farklılaşan cinsiyet rolleri, norm ve değerler yoluyla cinsiyete özgü kişilik özellikleri de üretmiş olacaktır. Çekirdek ailede sorumluluk ve beklentiler temelinde oluşan rol farklılaşmasında (Parsons, 1972:137) ana unsur, dışavurumsallık ve araçsallık rollerinin sağladığı bütünlüktür.

4.4. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Geleneksel, modern, geçiş ya da karma farklı toplumsal yapılanmaya işarete den her sosyo-ekonomik örgütlenme biçimi, kendi sürekliliğini etkin kılmak amacıyla kültür sisteminden yararlanma yoluna gider. Sözkonusu örgütlenme; yaş, cinsiyet, meslek, gelir ve eğitim gibi temel etmenlerin belirleyiciliğinden hareketle farklı dönemlerde ve kültürlerde evrensel ya da yerel toplumsal cinsiyet kalıpyargılarından beslenerek bu sürekliliği canlı kılmaktadır. Bunda temel çıkış noktası, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sergilenen kurumsal bir çabanın varlığıdır. Bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, "insanların bu temel ihtiyaçlarını cinsiyete göre ayırtmış; etkinlik ve kontrol işlevini çoğunlukla erkeğe, ilişkiler kurma ve bütünleştirme işlevini ise çoğunlukla kadına yüklemiştir" (İmamoğlu, 1993:58). Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıpyargılarının dinamik yönünü temsil eder. Günümüz koşullarında ana-baba rollerine ilişkin toplumsal kalıpyargılarda bir esnekleşme olduğu ileri sürülse de bu konuda yapılan araştırmalar (Telsiz, 1996:122), halen annelerin ve babaların çoğunun, babaların ebeveynliğe katkılarını "yardımcı" olarak görmeye devam ettiklerini, fakat annelerin katkılarını aynı şekilde değerlendiremediklerini göstermektedir.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

5.1.Örneklem Grubunun Demografik ve Sosyo-Ekonomik Nitelikleri İle İlgili Bulgular

5.1. Demografik Özellikler

5.1.1. Cinsiyet ve Yaş

Araştırma konumuz ve amacımız doğrultusunda anket tekniği, aynı hanede evli çiftlere uyguladığından örneklem grubumuzun cinsiyete göre dağılımı sayısal eşitliğe sahiptir. Örneklem grubu 120'si kadın 120'si erkek toplam 240 denekten oluşmaktadır. Örneklem grubunun cinsiyete göre yaş

dağılımına bakıldığında kadınlarda en yüksek yaş grubunun sırasıyla 25-29 (%9.2), 40-44 (%8.8) olduğu görülmektedir. Erkeklerin ise sırasıyla %12.9'unun 30-34 arası, %9.6'sının 40-44 arasında bir yaş aralığına sahip olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun %80.4'i (kadınlarda %42.1 erkeklerde %38.3) 49 yaş ve altındadır.

5.1.2. Doğum Yeri

Cinsiyete göre doğum yeri bilgilerine bakıldığında örneklem grubunun %38.8'nin köy doğumlu, %34.6'sının ise ilçe doğumlu olmasını kente göçün açıkça bir göstergesi olarak kabul edebiliriz. Kente doğanların genel dağılımdaki toplam oranı %20'dir. Diğer bir deyişle örneklem grubunun %80'i kırsal alanda yetiştiğini, bu nedenle tarıma dayalı yapının kültürel değerleri, yüz yüze ilişkileri, akrabalık bağı ve biz duygusu doğrultusunda bir sosyalizasyon süreci yaşadıklarını göstermektedir. Bu dağılım, örneklem grubu kuşağının cinsiyet sosyalizasyonunun kırsal yapının temel özellikleri doğrultusunda gerçekleştirildiğini göstermektedir.

5.1.3. Eğitim Durumu

Eğitim düzeyi açısından bakıldığında genel dağılımın %63.3'sinin ilkökul mezunu olduğu, %12.1'inin ortaokul mezunu olduğu, %11.2'sinin ise lise mezunu olduğu görülmektedir. Yüksekökol-üniversite mezunu olanların sadece %0.4 gibi düşük bir oranı temsil etmesi, hem göçün varlığını hem de modernleşme-kentleşme açısından eğitim sayesinde bilinçlenme ve farkındalık düzeyine sahip olma olanağının ne kadar düşük olduğu hususunda aydınlatıcıdır.

5.1.4. Çalışma Durumu

Örneklem grubunun cinsiyete göre ne işle uğraştığına ilişkin dağılıma bakıldığında çalışanlar arasında erkek nüfusun oranının % 46.6'lük yüksek bir orana sahip olduğu, çalışmadığını, ev kadını olduğunu belirten kadınların ise % 39.6'lık bir orana sahip olduğu görülmektedir. Kadınların %1.2'lik oranı işsiz olduğunu belirtirken erkeklerde bu oran %3.3'tür. Çalışanların oranı içinde işçi olduğunu belirtenlerin oranının (%31.7; kadınlarda %5.8, erkeklerde %25.8) yüksek olması, kente ekonomik nedenli göçün bir göstergesidir. Çok düşük bir oranda da olsa

kırsal bir uğraşı alanı olan çiftçiliğin %0.8'lik oranla görünürlüğü, kırsal alanla ilişkinin devam ettiğini göstermektedir.

5.1.5. Gelir Durumu

Örneklemin cinsiyete göre aylık gelir dağılımına bakıldığında genel dağılımın %81.1'inin aylık gelirinin 1000 TL'den az olduğu görülmektedir. Bu dağılım içerisinde en yüksek oranı, %70.7'lik ile 500-999 TL. arası gelir grubu oluşturmaktadır. Örneklem grubunun mesleki durum bakımından en yüksek oranının işçilerden oluştuğu dikkate alındığında aile bazında yaşam kalitesinin düşük düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

5.2. Örneklem Grubunun Göç Etme Durumu İle İlgili Bulgular

5.2.1. Kente Nereden Gelindiğine İlişkin Bulgular

Örneklem grubunun kente gelinen yere göre dağılımı, kente ağırlıklı olarak kırsal alandan geldiğini göstermektedir. Köyden geldiğini belirtenlerin oranı %52.1, ilçeden geldiğini belirtenlerin oranı ise %22.3'tür. "Başka bir ilden geldim" yanıtını verenlerin oranı %16.8'tir. Bunun dışında dağılımın %83.2'lik önemli bir oranı kır kökenlidir. Yaptığımız görüşmelere göre, bu mahalleye coğrafi yakınlıktan dolayı ağırlıklı olarak Denizli'nin Çivril ve Çal ilçelerinden gelmiştir. Afyon-Dinar depreminden dolayı, bu mahalleye gelen Dinar'lılara da rastlanmaktadır.

5.2.2. Kente Göç Nedenine İlişkin Bulgular

Örneklem grubunun göç etme nedenlerine bakıldığında ekonomik faktörlerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Grubun %43.7'si iş bulmak nedeniyle göç ettiklerini belirtmiştir. Kentte kalış süresi açısından bakıldığında ilk gelen gruplarda bu nedenin daha öncelikli olduğu göze çarpmaktadır. Görüşme yaptığımız 49 yaşındaki erkek deneğin "organize sanayi bölgesinin 1982'de kurulmasıyla işçi olmak için kente yoğun göç başladı, tekstil de gelişince Denizli köyündeki gençlik buraya özendi" şeklindeki tespiti iş kaynaklı göçe işaret etmektedir. Benzer şekilde çocukların daha iyi bir eğitim alması için göç ettiklerini belirtenlerin yoğunluklu olarak ilk gelen gruplar olduğu söylenebilir.

Göç etme nedenlerine ilişkin sorumuz ile bağlantılı olarak “Sizden önce bu mahalleye göç etmiş akrabanız ya da hemşehriniz var mıydı?” sorusunda evet yanıtını verenlerin oranı % 63.6’dır. Bu oranda kır kökenli olanların % 80.76’lık önemli bir orana sahip olması, göçmen nüfusun kente henüz göç etmeden önce olası toplumsal çevresinin geleneksel ilişkilerce şekillenmeye başladığını göstermektedir. Büyük kentlere göç sonucunda gözlenen bir olgu olarak belirli bir fiziksel çevrede kümelenme durumu, inançları, değerleri, tutumları ile hayat tarzları yönünden birbirine benzeyen insanların meydana getirdiği toplumsal çevre, zaman içerisinde kentsel kültürle bütünleşeceği yerde, giderek ondan ayrılarak kendine özgü bir yan kültür alanı (Türkdoğan, 1977:8) ya da diğer bir deyişle ayrı bir alt kültür (Gökçe, 2004:121) meydana getirecektir.

5.3. Örneklem Grubunun Aile Yapısı İle İlgili Bulgular

5.3.1. Göç Öncesi ve Sonrası Aile Biçimi

Kırsal yapıda evliliğin ilk dönemlerini erkeğin ailenin yanında geçirmek gibi geleneksel bir usulün doğum yeri değişkeni açısından nasıl bir farklılık sergilediğini öğrenmek amacıyla deneklere evlendikleri zaman ve uygulama esnasında kimlerle oturdukları sorulmuş, böylelikle göç öncesi ve

göç sonrası aile biçiminde ne gibi bir farklılığın olduğu öğrenilmek istenmiştir. Bununla ilgili olarak yanıtlara bakıldığında en yüksek oranla genel dağılımın %44.6’sının “eşim ve ben” yanıtını verdiği görülmektedir. Bunu, dağılımın %40.4’ü ile evliliğin ilk döneminde erkeğin anne ve/veya babası ile oturduğunu belirten oran izlemektedir.

Sevindik Mahallesi’ne göç ile gelen nüfusun aile biçimini öğrenmek amacıyla bu kez örneklem grubuna halen kiminle/kimlerle oturduklarını sorduğumuzda (Tablo 1) uygulama esnasında aile biçiminde farklılıkların olduğu gözlenmiştir. Buradan yola çıkarak, genellikle tarıma dayalı geleneksel toplumun önemli bir özelliği olan geniş aile yapısının göçle birlikte yerini zamanla kentli yaşam değerlerinin ve yapının önemli bir özelliği olan çekirdek aile biçimine bıraktığını söyleyebiliriz.

5.3.2. Eş İle İlişkiler ve Akraba-Hemşehrilik Kümelenmesinin Etkisi

Örneklem grubunda hem erkek (%28.5) hem de kadın (%27.6) deneklerin %56.1’i eş ile iyi geçindiğini belirtmiştir. Ancak %37.7 gibi dikkati çekecek nitelikte yüksek bir diğer oran ile dağılımın %37.7’si ara sıra tartıştıkları yönünde görüş belirtmiştir. Dağılımın %5.4’lük oranında ise eşlerin sık sık kavga ettiği görülmektedir. Görüşme yaptığımız kadınlar

Tablo 1. Kentte kalış süresine göre uygulama esnasında aile biçimine ilişkin dağılım

Kentte Kalış Süresi	Şimdi kimlerle oturuyorsunuz?						Toplam
	Erkeğin anne-babası veya bilsimden biri ile	Kadının anne-babası veya bilsimden biri ile	Sadece eşim ve ben	Eşim, ben ve bekar çocuklarımla ile	Eşim, ben, bekar çocuklarımla, evli çocuklarımla, onların eşi ve çocukları ile	Sadece ben	
0-5 yıl	f 9	1	8	38	2	0	58
	% 15.5	1.7	13.8	65.5	3.4	0.0	100.0
6-10 yıl	f 2	2	10	43	2	3	62
	% 3.2	3.2	16.1	69.4	3.2	4.8	100.0
11-15 yıl	f 3	2	15	34	4	0	58
	% 5.2	3.4	25.9	58.6	6.9	0.0	100.0
16+ yıl	f 2	2	10	38	10	0	62
	% 3.2	3.2	16.1	61.3	16.1	0.0	100.0
Toplam	f 16	7	43	153	18	3	240
	% 6.7	2.9	17.9	63.8	7.5	1.2	100.0

eşleriyle daha çok kız çocuğunun giyim kuşamı ve karşı cinsle ilişkisi konusunda sert tartışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. “Kocamla anlaşamadığım konu daha çok kızımın başkalarına özenerek giyinmesi, erkek arkadaş edinmesidir; bizde yasak çünkü kocam serttir bu konuda” (47 yaşındaki kadın denek). Bunda mahalledeki hemşehri-akraba kümelenmesinin de yarattığı baskı rol oynamaktadır: “Şimdi şehir merkezine gidiyorsun, giyim kıyafet farklı, eh burada giydiremiyorsun çocuğuna, nasıl izin veriyorsunuz oluyor etrafta” (42 yaşında kadın denek). Görüşmelerimizden elde ettiğimiz bilgiler, göç eden kuşak ile ikinci kuşak arasında çatışmanın ve kimlik krizinin yoğun yaşandığı hususların kadının giyim tarzı, karşı cinsle arkadaşlık ilişkileri ve eve giriş-çıkış saatleri olduğunu göstermektedir. Sadece uygulayan özneler olarak erkeklerin değil kadınların da hem kendi sosyal dünyalarında hissettikleri hem de çocukları üzerinde uygulamak durumunda kaldıkları bu baskının temel kaynağı, mahallede hemşehrilerin ve akrabaların yoğunlukla (%63.6) bulunmasıdır. Aşağıda konumuzla ilgili bulgularda ayrıntılı görüleceği üzere göçmen ailede geleneksel cinsiyet hiyerarşisinin katılığındaki temel etmenler, köy/kır ile ilişkilerin devam ediyor olması ve köyün bir uzantısıymış gibi mahallede yaratılan alt kültürdür. R. K. Merton’ın pozitif işlev, bozuk işlev, açık ve gizil işlev kavramlarından yararlanarak göç edilen bölgede klasik dayanışma mekanizması olarak hemşehrilik ve akrabalığın kentle maddi bütünleşmede bir tampon mekanizma olarak pozitif-açık bir işleve sahip olduğunu belirtebiliriz. Hemşehri ve akraba kümelenmesi Gökçe (2004:129)’nin de vurguladığı gibi ailelerin kente uyum sağlamalarında, geçinebilmelerinde ve çevreye güven duymalarında başka olanaklar ortaya çıkıncaya kadar önemli bir tampon mekanizma olarak işlerlik kazanmaktadır. Ancak konumuz açısından bakıldığında toplumsal ve maddi bağlamda pozitif bir işleve sahip olan akrabalık-hemşehrilik kümelenmesinin asimetrik cinsiyet organizasyonunun sürekliliğinde bu kez olumsuz/bozuk gizil bir işlev üstlendiğini belirtebiliriz¹.

1 Merton (1967:117, 105)’a göre toplumsal sistemde var olan öğelerin bazılarının bilinen ve istenen açık işlevlerinin yanı sıra istenmeyen ve bilinmeyen gizil işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevlerden bazıları toplumsal sistemdeki uyumu, bütünlüğü, toplumsal sistemin devamlılığını sağlama yönünde olumlu işlev gösterirken, bazı öğeler ise sistemin uyumunun sağlanmasında olumsuz işleve sahiptir. Olumlu işlevler (functions), belirli bir

5.4. Ailede Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve Rollere İlişkin Bulgular

5.4.1. Otorite Kalıpları ve Karar Alma

Geleneksel toplumların aile yapısında erkek egemen ilişkilerin ağırlık olduğu ve ataerkil bir aile yapısının var olduğu bilinen bir gerçektir. Kentleşme ile birlikte yüksek eğitim düzeyi, gelir düzeyinde memnuniyet düzeyi, kadının çalışma durumu, çocukların çalışma ve eğitim durumu, kadın çalışması, kentsel değer kalıplarının özümsemesi, kentsel yaşama katılım düzeyi gibi birçok faktör, aile yapısında mevcut otorite örüntüsünün ve ev içi karar alma süreçlerinin eşitlikçi çizgide esneklik kazanacağı sosyolojik açıdan beklenen bir durumdur. Bununla ilgili bir değişim deseninin örneklem grubumuzda olup olmadığını öğrenmek için deneklere bu yönde sorular sorulmuştur.

5.4.1.1. Otorite Kalıpları

Tablo 2’de görüldüğü üzere kentte kalış süresi, cinsiyet ve doğum yeri değişkenleri açısından ailede otorite ve yetki temsiliyeti cinsiyete göre bir farklılaşma göstermemektedir. Deneklerin toplam %60.8’lik gibi önemli bir oranı babanın evde otorite ve yetkiyi temsil ettiğini belirtmiştir. Kadınların % 55.8’i, erkeklerin ise % 65.8’i bu yönde görüş belirtmişlerdir.

Kentleşme sürecinde en azından iş bulmak için göç eden ve kentsel üretim ilişkileri ağına katılan önemli bir oranı dikkate aldığımızda bu matematiksel ifade, hem göç sonrası süreçte ataerkil yapının süregeldiğini hem de modernleşemeyen sadece nüfus yoğunluğu bakımından kentleşen yapının da aslında daha girift, dikey ataerkil kalıplara sahip olduğunu göstermektedir.

5.4.1.2. Karar Alma

Evde cinsiyet değişkenine göre hangi konularda kimin nasıl karar aldığı bilgisine ulaşmak için “mutfak harcamaları, giyim-

sisteme uyum ya da düzenleme yapmak için gözlemlenen sonuçlardır. Olumsuz işlevler (dysfunctions) ise belirli bir sisteme uyum ya da düzenlemenin daha düşük bir düzeyde gerçekleştiği nesnel sonuçlara karşılık gelmektedir. Açık (manifest) işlevler, sistemde katılımcılar tarafından kabul edilen ve amaçlanan sisteme uyum sağlamaya katkı sağlayan nesnel sonuçlardır. Gizil (latent) işlevler ise karşılıklı olarak ne amaçlanan ne de kabul edilen işlevlerdir.

Tablo 2. Cinsiyet, doğum yeri ve kentte kalış süresine göre ailede otorite ve yetkinin dağılımı

	Sizce ailede otorite ve yetki kimde toplanır?						Toplam	
		Babada	Annede	Anne ve babada	Yaşlı kim-sede			
Cinsiyet	Kadın	f	67	4	47	2	120	X ² =4.082 Sd=3
		%	55,8	3,3	39,2	1,7	100,0	
	Erkek	f	79	3	38	0	120	P=0.253
		%	65,8	2,5	31,7	,0	100,0	
Toplam		f	146	7	85	2	240	(P>0.05)
		%	60,8	2,9	35,4	,8	100,0	
Doğum Yeri	Köy	f	58	4	30	1	93	X ² =3.980 Sd=9
		%	62,4	4,3	32,3	1,1	100,0	
	Kasaba	f	11	0	5	0	16	P=0.913
		%	68,8	,0	31,2	,0	100,0	
	İlçe	f	49	2	32	0	83	(P>0.05)
		%	59,0	2,4	38,6	,0	100,0	
	Şehir	f	28	1	18	1	48	
		%	58,3	2,1	37,5	2,1	100,0	
Toplam		f	146	7	85	2	240	
		%	60,8	2,9	35,4	,8	100,0	
Kentte Kalış Süresi	0-5 yıl	f	35	1	21	1	58	X ² =5.128 Sd=9
		%	60,3	1,7	36,2	1,7	100,0	
	6-10 yıl	f	42	2	18	0	62	P=0.823
		%	67,7	3,2	29,0	,0	100,0	
	11-15 yıl	f	31	2	25	0	58	(P>0.05)
		%	53,4	3,4	43,1	,0	100,0	
	16+ yıl	f	38	2	21	1	62	
		%	61,3	3,2	33,9	1,6	100,0	
Toplam		f	146	7	85	2	240	
		%	60,8	2,9	35,4	,8	100,0	

kuşam tercihi, ev eşyası tercihi, erkeğin çalışma yaşamı, doğum kontrolü ve çocuk sayısı, çocukların terbiyesi ve eğitimi, ev işleri, eve misafir alma, tatil ve gezmeler, kadının siyasal tercihi, erkeğin siyasal tercihi“ konularında deneklerden aşağıda belirtilen yanıtlar alınmıştır. Tablo 3’teki bulgular², araştırma

örneklemimizin önemli bir oranının geleneksel toplum yapısına sahip ailelerde görülen özellikleri taşıdığını göstermektedir. Kadın, ailede kimliğinin konumlandırıldığı ev alanı ile ilgili bazı kararların verilmesinde ancak etkili olabilmektedir.

2 Çalışmanın kapsamındaki sınırlılıklar nedeniyle düşük orana sahip olan “erkek” yanıtı ile ilgili istatistiksel bilgiler ile her konuya ilişkin ki-kare testi sonuçlarına tabloda yer verilmemiştir.

Tablo 3. Cinsiyete göre ev içi konularda alınan kararlara ilişkin dağılım

Ev İçi Konularda Alınan Kararlar		Cinsiyet			Ev İçi Konularda Alınan Kararlar	Cinsiyet			
		Erkek	Toplam			Kadın	Erkek	Toplam	
Kadın									
Mutfak Harcamaları	Kadın f	66	60	126	Giyim-Kuşam Tercihi	Kadın f	41	31	72
	%	27.50	25.00	52.50		%	17.10	12.90	30.00
						Birlikte f	71	74	145
						%	29.60	30.80	60.40
Ev Eşyası Tercihi	Kadın f	28	29	57	Doğum Kontrolü ve Çocuk Sayısı	Kadın f	14	13	27
	%	11.70	12.10	23.80		%	5.90	5.40	11.30
	Birlikte f	78	79	157		Birlikte f	100	99	199
	%	32.50	32.90	65.40		%	41.80	41.40	83.30
Çocukların Terbiyesi ve Eğitimi	Kadın f	21	18	39	Ev İşleri	Kadın f	98	92	190
	%	8.80	7.50	16.20		%	41.00	38.50	79.50
	Birlikte f	93	94	187		Birlikte f	22	25	47
	%	38.80	39.20	77.90		%	9.20	10.50	19.70
Eve Misafir Alma	Kadın f	28	21	49	Tatil ve Gezmeler	Kadın f	10	7	17
	%	11.70	8.80	20.50		%	4.20	3.00	7.20
	Birlikte f	89	96	185		Birlikte f	100	95	195
	%	37.20	40.20	77.40		%	42.40	40.30	82.60
Kadının Siyasal Tercihi	Kadın f	68	68	136	Erkeğin Siyasal Tercihi	Kadın f	12	5	17
	%	28.30	28.30	56.70		%	5.0	2.10	7.10
	Erkek f	36	31	67		Erkek f	96	98	194
	%	15.00	12.90	27.90		%	40.00	40.80	80.80
	Birlikte f	16	21	37		Birlikte f	12	17	29
	%	6.70	8.80	15.40		%	5.00	7.10	12.10
Kadının Çalışma Yaşamı	Kadın f	41	30	71	Erkeğin Çalışma Yaşamı	Kadın f	3	6	9
	%	17.20	12.60	29.80		%	1.20	2.50	3.80
	Erkek f	42	57	99		Erkek f	85	87	172
	%	17.60	23.90	41.60		%	35.40	36.20	71.70
	Birlikte f	35	33	68		Birlikte f	32	27	59
	%	14.70	13.90	28.60		%	13.30	11.20	24.60
Toplam	f	120	120	240	Toplam	f	120	120	240
	%	50.00	50.00	100.00		%	50.00	50.00	100.00

Kadının aile içi kararlara katılımını belirleyen önemli ölçütlerden biri, hanede harcamaların nereye ne şekilde yapılacağına karar verebilmesinin yanısıra, özellikle çalışmıyorsa, hane gelirinin tüketiminde eş tarafından görüşüne başvurulup başvurulmadığı durumudur. Diğer bir deyişle kadın, erkeğin hanede gelire dönüşen emeği konusunda söz sahibi olabilmekte midir? Bununla ilgili olarak örneklem grubumuzdaki kadınların %39.6'nın ev kadını olduğunu belirttiği hususu da gözönünde bulundurulduğunda hane içi parasal tüketime ilişkin karar alanlarında kadınların eşlerinin görüşüne daha sık başvurmaları ekonomik bağımlılığın önemli bir göstergesi olmaktadır.

Araştırmanın birinci temel hipotezi kentte kalış süresine bağlı olarak, katılımcıların ailede ev içi konularda karar alma biçimlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılık göstereceği ile ilgilidir (Tablo 4). Katılımcıların göç sonrası süreçte ailede karar alma alanlarındaki davranışlarının geleneksellik-modernlik ekseninde ne yönde bir değişim geçirdiğini öğrenmek amacıyla mutfak harcamaları, kadının çalışma yaşamına katılımı, ev işleri, doğum kontrolü ve çocuk sayısı ve kadının siyasal tercihi gibi cinsiyete özgü kırsal-kentsel davranışlara ilişkin ipucu niteliğindeki bazı karar alma alanları ile ilgili alt hipotezler oluşturulmuştur. Bununla ilgili olarak yapılan ki-kare analizi sonucunda kentte kalış süresi ile mutfak harcamaları, doğum kontrol ve çocuk sayısı ile kadının siyasal tercihi konularında katılımcıların karar alma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur³. Kentte kalış süresi arttıkça, mutfak harcamalarında kadının daha çok karar aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Doğum kontrolü ve çocuk sayısı ile ilgili kararlar da kentte kalış süresine göre farklılık göstermektedir. Kentte kalış süresi arttıkça, kadın bu konuda karar mercii olarak görülmekte, buna karşın birlikte karar alma oranı giderek düşmektedir. Kadının siyasal tercihi ile ilgili karar alma biçimi ile kentte kalış süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kentte kalış süresi arttıkça, kadının siyasal tercihi ile ilgili kararlarda kadın karar mercii olarak görülmekte, buna karşın "erkek" ve "birlikte" karar alma oranları giderek azalma göstermektedir. Yine birinci hipoteze bağlı

3 Çalışmanın kapsamındaki sınırlılıklar nedeniyle her konuya ilişkin ki-kare testi sonuçları tabloda yer verilmemiştir.

diğer alt 4. hipoteze göre kentte kalış süresi ile ev işleri konusunda katılımcıların karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Aynı şekilde 5. alt hipoteze göre kentte kalış süresi ile kadının çalışma yaşamına katılımı konusunda katılımcıların karar alma biçimleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır⁴. Aile içi karar alma mekanizmasına ilişkin gerek Tablo 3'teki gerekse Tablo 4'teki bulgular, erkeğin hem aile içinde ekonomik gücü temsil ettiğini hem de mutlak nihai karar mercii olma özelliğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

5.4.2. Cinsiyete Dayalı Rol Davranışları

Ailenin geleneksel yapı özelliklerini öğrenmenin yollarından biri, otoritenin dağılım biçimidir, bir diğeri ise ailede rollerin cinsiyetlere göre ne şekilde bir dağılım sergilediğidir. Cinsiyete göre evde işbölümünün paylaşımına ilişkin bulgular Tablo 5'de gösterilmektedir.

Tablo 5'deki bulgular, ailede cinsiyete dayalı işbölümünün ve rol davranışlarının geleneksellik özelliğini koruduğunu göstermektedir. Çalışmamızda 120 kadın denekten 95'inin (%79.2) ücretli bir işte çalışmıyor olmasının, ailede geleneksel rol kalıplarının sabitliğini korumakta etkili bir faktör olduğunu belirtebiliriz. Bu kadınların düşüncesinde "ev kadınlığı" bir meslektir. Araştırmasında benzer bulgulara ulaşan Başaran (1984:149)'nın yorumuna göre bu, kadının çalışmamasının toplumda yaygın olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir. Araştırma bulguları açısından kadın ve erkek deneklerin mesleklere verdikleri değerlerin, kadın ve erkeğin toplumdaki cinsiyet rolleri ile bir uyum içerisinde olduğunu söyleyebiliriz: "Evimin düzeninden tut, beyimin, çocuklarımın düzenine kadar kendimi şartlamışım, işleri saatinde tamamlarım, ev işini erkek beceremiyor bence, herkes görevini bilecek" (41 yaşındaki kadın denek). Oysa alışveriş yapma işini hem kadınların (%30.4) hem de erkeklerin (%31.2) önemli bir oranı (%61.7) birlikte yaptıkları yönünde bir yanıt vermişlerdir. Araştırmamızın ikinci hipotezi ile ilgili yapılan ki-kare testi sonucunda alış-veriş yapma işinin paylaşımı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bunda eve gelir getiren kişinin

4 Ayrıca diğer alanlar (giyim-kuşam tercihi, ev eşyası tercihi, erkeğin çalışma yaşamı, çocukların terbiyesi ve eğitimi, eve misafir alma, tatil ve gezmeler, erkeğin siyasal tercihi) hakkında katılımcıların karar alma biçimleri ile kentte kalış süreleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

erkek olması sebebiyle, onun aynı zamanda ekonomik bir karar almayı da içeren alışveriş olayında etkin olduğunu ileri sürebiliriz. Alış-veriş yapma işi ile ilgili paylaşımın kentte kalış süresine göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili olarak kurduğumuz üçüncü hipotezimize ilişkin yapılan ki-kare analizi sonucunda kentte kalış süresi ile alış-veriş yapma işinin paylaşımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yukarıda değindiğimiz gibi mutfak harcamalarına ilişkin kararlarda ön plana çıkan kadının bu kez kentte

kalış süresine bağlı olarak alış-veriş işini üstlendiğini görmekteyiz. Bir diğer paralel bulgu ise, kentte kalış süresinin artışıyla birlikte erkeğin alış-veriş işini yapma oranının giderek azalmaya başladığıdır (Tablo 6). Bu bulguları destekleyen bir diğer bulgumuz ise deneklerin mahalle dışına en çok ne iş için çıktıkları sorusudur. Erkeklerin % 30.5'i "işe gitmek için" yanıtını verirken kadın deneklerin %39'u alış-veriş için çıktıklarını belirtmiştir.

Tablo 4. Kentte kalış süresine göre ev içi konularda (mutfak harcamaları, doğum kontrolü ve çocuk sayısı, kadının siyasal tercihi, kadının çalışma yaşamı, ev işleri) alınan kararlara ilişkin dağılım

Ev İçi Konularda Alınan Kararlar			Mutfak Harcamaları*				Doğum Kontrolü ve Çocuk Sayısı**				Kadının Siyasal Tercihi***			
			Birlikte	Toplam	Kadın	Erkek	Birlikte	Toplam	Kadın	Erkek	Birlikte	Toplam		
Kentte	0-5 yıl	f	22	10	26	58	4	0	54	58	25	20	13	58
		%	37.9	17.2	44.8	100	6.9	0.0	93.1	100	43.1	34.5	22.4	100
Kalış Süresi	6-10 yıl	f	40	5	17	62	4	4	54	62	33	18	11	62
		%	64.5	8.1	27.4	100	6.5	6.5	87.1	100	53.2	29.0	17.7	100
	11-15 yıl	f	27	4	27	58	4	4	49	57	41	9	8	58
		%	46.6	6.9	46.6	100	7.0	7.0	86.0	100	70.7	15.5	13.8	100
16+ yıl	f	37	4	21	62	15	5	42	62	37	20	5	62	
	%	59.7	6.5	33.9	100	24	8.1	67.7	100	59.7	32.3	8.1	100	
Toplam		f	126	23	91	240	27	13	199	239	136	67	37	240
		%	52.5	9.6	37.9	100	11.3	5.4	83.3	100	56.7	27.9	15.4	100
Ev İçi Konularda Alınan Kararlar			Kadının Çalışma Yaşamı****				Ev İşleri*****				X ² Bilgileri			
Kentte	0-5 yıl	f	16	22	19	57	44	0	14	58	*X ² =13.760, Sd=9, P=0.032, P<0.05			
		%	28.1	38.6	33.3	100	75.9	0.0	24.1	100				
Kalış Süresi	6-10 yıl	f	20	25	17	62	53	1	8	62	**X ² =19.281, Sd=6, P=0.004, P<0.05			
		%	32.3	40.3	27.4	100	85.5	1.6	12.9	100				
	11-15 yıl	f	12	31	14	57	46	0	12	58	***X ² =12.993, Sd=6, P=0.043, P<0.05			
		%	21.1	54.4	24.6	100	79.3	0.0	20.7	100				
16+ yıl	f	23	21	18	62	47	1	13	61	****X ² =6.836, Sd=6, P=0.336, P>0.05				
	%	37.1	33.9	29.0	100	77.0	1.6	21.3	100					
Toplam		f	71	99	68	238	190	2	47	239	*****X ² =4.455, Sd=6, P=0.615, P>0.05			
		%	29.8	41.6	28.6	100	79.5	0.8	19.7	100				

Tablo 5.Cinsiyete göre evde işbölümünün paylaşımına ilişkin dağılım

Eve Ait İşlerin Paylaşımı		Cinsiyet			Eve Ait İşlerin Paylaşımı		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam			Kadın	Erkek	Toplam
Ev Temizliği	Kadın f	106	102	208	Ütü Yapma	Kadın f	115	114	229
	%	44.50	42.50	86.70		%	47.90	47.50	95.40
	Erkek f	1	0	1		Erkek f	1	2	3
	%	0.40	0.00	0.40		%	0.40	0.80	1.20
	Birlikte f	13	18	31		Birlikte f	4	4	8
	%	5.40	7.50	12.90		%	1.70	1.70	3.30
Çamaşır Yıkama	Kadın f	117	115	232	Yemek Pişirme	Kadın f	109	110	219
	%	48.80	47.90	96.70		%	45.40	45.80	91.20
	Erkek f	0	0	0		Erkek f	1	0	1
	%	0.00	0.00	0.00		%	0.40	0.00	0.40
	Birlikte f	3	5	8		Birlikte f	10	10	20
	%	1.20	2.10	3.30		%	4.20	4.20	8.30
Bulaşık Yıkama	Kadın f	112	113	225	Çocuk Bakma	Kadın f	102	95	197
	%	46.70	47.10	93.80		%	42.50	39.60	82.10
	Erkek f	1	0	1		Erkek f	0	0	0
	%	0.40	0.00	0.40		%	0.00	0.00	0.00
	Birlikte f	7	7	14		Birlikte f	18	25	43
	%	2.90	2.90	5.80		%	7.50	10.40	17.90
Alış-Veriş Yapma*	Kadın f	27	23	50	Fatura Ödeme**	Kadın f	22	16	38
	%	11.20	9.60	20.80		%	9.20	6.70	15.80
	Erkek f	20	22	42		Erkek f	66	76	142
	%	8.30	9.20	17.50		%	27.50	31.70	59.20
	Birlikte f	73	75	148		Birlikte f	32	28	60
	%	30.40	31.20	61.70		%	13.30	11.70	25.00
Toplam	f	120	120	240	Toplam	f	120	120	240
	%	50.00	50.00	100.00		%	50.00	50.00	100.00

* $\chi^2=13,760$, $Sd=2$, $P=0.802$, $P>0.05$

** $\chi^2=1.918$, $Sd=2$, $P=0.383$, $P>0.05$

Araştırmamızın dördüncü hipotezi ile ilgili olarak yapılan ki-kare testi sonucuna göre kentte kalış süresi ile fatura ödeme işinin paylaşımı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Aynı şekilde beşinci hipotezimizle ilgili yapılan ki-kare testi sonucunda da fatura ödeme işinin paylaşımı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını görmekteyiz. Benzer bir bulgu Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nce 2006 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması'nda da ortaya çıkmıştır.

Buna göre faturaların ödenmesi ve diğer ev dışı işlerde erkeklerin oranı %69.1 iken bu oran kadınlarda %17 olarak bulunmuştur (<http://www.tuik.gov.tr>, 23.02.2011). Bulgular, dışarıda yapılmayı gerektiren işlerin genellikle erkekler tarafından yerine getirildiğine işaret ettiği gibi aynı zamanda kadının dış dünya ile ilişkisinin durağan olduğunu da bize göstermektedir.

Sosyoloji Derneği tarafından gerçekleştirilen "Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel

Tablo 6. Kentte kalış süresine göre evde ev ile ilgili alış-veriş yapma ve fatura ödeme işi paylaşımına ilişkin dağılım

Ev İle İlgili Alış-Veriş Yapma ve Fatura Ödeme İşi Paylaşımı			Alış-Veriş Yapma İşisi*				Fatura Ödeme İşisi**			
			Birlikte	Toplam	Kadın	Erkek	Birlikte	Toplam		
Kadın										
Erkek										
Kentte Kalış Süresi	0-5 yıl	f	7	10	41	58	9	30	19	58
		%	12.1	17.2	70.7	100	15.5	51.7	32.8	100
	6-10 yıl	f	9	12	41	62	10	39	13	62
		%	14.5	19.4	66.1	100	16.1	61.9	21.0	100
	11-15 yıl	f	12	10	36	58	10	34	14	58
		%	20.7	17.2	62.1	100	17.2	58.6	24.1	100
	16+ yıl	f	22	10	30	62	9	39	14	62
		%	35.5	16.1	48.4	100	14.5	62.9	22.6	100
Toplam		f	50	42	148	240	38	142	60	240
		%	20.8	17.5	61.7	100	15.8	59.2	25.0	100

* $X^2=12.648$, $Sd=6$, $P=0.049$, $P<0.05$ ** $X^2=2.948$, $Sd=6$, $P=0.815$, $P>0.05$

Dayanışmanın “Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü” konulu araştırmanın bulguları, gecekondu ailesinde cinsiyete dayalı rol davranışlarında bazı kırılma noktalarının varlığına işaret etmektedir. Araştırmanın bulgularına göre modernleşme sürecine bağlı olarak ailelerin yaşamına girmiş olan okul-öğretmen, çarşı, pazar ilişkileri gibi daha eski modern alanların sözkonusu olduğu durumlarda cinsiyete dayalı işbölümü kırılabilen, rol davranışlarında değişimler ve eşler arasında ‘modern’ paylaşım gözlenmektedir. Buna karşın elektrik, gaz, su faturası ödeme, taksit yatırma, mektup, paket yollama gibi ev dışında ve resmi kuruluşlarla ilişkileri içeren işler ise erkeklerce yapılmaktadır. (Acar, 1993: 227). Kıray (1984:73)’ın araştırmalarında ortaya koyduğu tespite göre ise kadın, kentleşme sürecinde bürokratik işleri üstlenebilmekte erkeğin işten ayrılabilmesi sebebiyle fatura ödeme, alış-veriş yapma, çocukların okul sorunlarıyla ilgilenme gibi kentsel yaşama özgü yeni sorumluluk ve rolleri alabilmektedir. Bizim araştırmamız bir gecekondu ailesi araştırması olmamakla beraber, bu bulgular ile araştırmamızın Tablo 5 ve Tablo 6’daki bulguları karşılaştırıldığında aile içi rol paylaşımında halen cinsiyetin referans alındığını ve geleneksel toplumsal normlara uygun davranış kalıplarının onay gördüğünü belirtebiliriz. Göçmen ailesi ile

gecekondu ailesi bu konuda ve bu örnek çalışmada benzerlik göstermektedir. Deneklerle yaptığımız görüşmeler ve gözlemlerimiz dikkate alındığında kadının çocuğun eğitimi ile ilgili olarak sorumluluk alması, hane içi tüketim alanında (pazar ve market alış-verişi) ve bürokratik ilişkilerde aktif rol oynaması gibi kente özgü sosyal ilişkiler alanında ‘modern’ rolleri üstlenmesi, zaman içerisinde ailede cinsiyete dayalı işbölümünün de esnek bir görünüm kazanacağını göstermektedir. Özellikle kadının iş piyasasına katılması ve nitelikli iş kollarında çalışması, ailede karar alma mekanizmalarındaki güç ilişkilerini dengelemenin yanısıra eşitlikçi rol paylaşımının da yerleşimine katkı sağlayacaktır. Görüşme yaptığımız çalışan kadın deneklerin eşlerine oranla modern/kentsel davranış kalıplarının benimsenmesinde daha özverili davrandıkları gözlenmiştir. Bu durum göçmen ailede cinsiyet rollerinin erkeğe oranla daha çok kadınların tutum, davranış ve beklentilerinde bir dönüşüme uğradığını açıkça ortaya koymaktadır.

5.4.3. Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüş ve Beklentiler

Kentsel değerlerin ne ölçüde benimsendiği yönünde aydınlatıcı bilgiler içeren ailede karar alma, otorite ve yetki dağılımı ile ilgili bulguların

yanısıra bireylerin bilişsel dünyalarında cinsiyet ilişkilerinin ve cinsiyete dayalı rollerin algılanma tarzları da önem arz etmektedir. Bunu öğrenmenin yollarından biri, aile bireylerinin cinsiyet ekseninde görev, sorumluluk ve beklentilerine ilişkin görüş ve tutumlarının ne yönde olduğu bilgisine ulaşmaktır. Aşağıda Tablo 7’de deneklerin ailede kadının ve erkeğin

en önemli görevinin ne olduğuna ilişkin görüş ve beklentiler ile ilgili bulgular yer almaktadır. Ailede kararları alan erkek iken, kadın bu kararlar doğrultusunda aile içi görevleri yerine getiren birey konumundadır. Bu durum öte yandan ailede güç ilişkileri hakkında da bilgi vermektedir.

Tablo 7. Cinsiyete göre katılımcıların ailede kadın ve erkeğin en önemli görevleri hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılım

Aile açısından kadının ve erkeğin en önemli görevleri	Kadın	Kadının Görevleri		Erkeğin Görevleri		Toplam	
		Erkek	Toplam	Kadın	Erkek		
							Toplam
Ailenin geçimini sağlamak	f	15	21	36	115	113	228
	%	41.70	58.30	100.00	50.40	49.60	100.00
Ailenin son kararlarını vermek	f	5	9	14	77	92	169
	%	35.70	64.30	100.00	45.60	54.40	100.00
Ailedeki kadın ve kızların davranışlarını denetlemek	f	25	23	48	36	42	78
	%	52.10	47.90	100.00	46.20	53.80	100.00
Çocukların eğitimi ile ilgili kararlar vermek	f	14	21	35	21	23	44
	%	40.00	60.00	100.00	47.70	52.30	100.00
Çocukları yetistirmek ve terbiye etmek	f	27	33	60	12	21	33
	%	45.00	55.00	100.00	36.40	63.60	100.00
Ailedeki işbölümünü belirlemek	f	5	7	12	3	3	6
	%	41.70	58.30	100.00	50.00	50.00	100.00
Aileyi temsil etmek	f	2	3	5	30	23	53
	%	40.00	60.00	100.00	56.60	43.40	100.00
Aile bütçesini ayarlamak	f	6	6	12	30	24	54
	%	50.00	50.00	100.00	55.60	44.40	100.00
Aile içi uyum ve huzuru sağlamak	f	27	19	46	4	2	6
	%	58.70	41.30	100.00	66.70	33.30	100.00
Ailenin sosyal ilişkilerini düzenlemek	f	6	3	9	7	11	18
	%	66.70	33.30	100.00	38.90	61.10	100.00
Eşine ve çocuklarına manevi destek olmak	f	57	49	106	2	2	4
	%	53.80	46.20	100.00	50.00	50.00	100.00
Eşinin ve çocuklarının bakımını sağlamak	f	82	81	163	15	4	19
	%	50.30	49.70	100.00	78.90	21.1	100.00
Ev işlerini yapmak (yemek, bulaşık v.s)	f	83	79	162	1	1	1
	%	50.90	48.50	99.40	100.00	100.00	100.00

Yapısal-işlevselci kuramın işaret ettiği “rol farklılaşması” kavramı yönünde paralellik gösteren bu bulgular, kadının geleneksel ev içi rollerinde duygusal ve psikolojik gereksinimleri karşılama görevlerini de öne çıkarırken, erkeğin ailedeki mali-ekonomik destek sağlama rolüne yönelik beklentileri vurgulamaktadır. Atalay vd. (1992:128,138)’nin yaptığı araştırma sonuçları bulgularımızla paralellik göstermektedir. Kadına sadece ev içinde iş beklentisi yerine, evin yürütücüsü ve denge sağlayıcısı olma gibi daha üst fonksiyonlar verilmektedir. Erkeğe ilişkin rol beklentileri de tıpkı kadında olduğu gibi geleneksel yönde tanımlanmaktadır. Eşlerin rol ve statülerinde büyük oranda geleneksel tutumlar, yani geleneksel aile içi işbölümünü öngören, erkeğin daha çok ev dışında çalışmasını, kadının da ev içi işlerle ilgilenmesini esas alan yaklaşım (Atalay vd., 1992:144) varlığını devam ettirmektedir. Tabloya bakıldığında erkeğin ailede karar verici olma, denetleyici olma ve toplumda aileyi temsil etme rolüne yönelik görüş ve beklentiler, ailenin toplumdaki statüsünün erkeğe göre belirlendiğini de açıkça ortaya koymaktadır. 41 yaşındaki erkek deneklerin mülakatta söylediği “artık büyüdüğünü hissediyorsun sorumluluk alıyorsun, bir ailem var artık diyorsun kendine, onların senin kanatlarının altında olduğunu biliyorsun, çocuk doğunca daha bir oturaklaşıyorsun” şeklindeki sözleri buna örnek verilebilir. Kadın ve erkek denekler, Parsons (1972:137)’in tespitinde olduğu gibi, sorumluluk ve beklentiler temelinde oluşan rol farklılaşmasına onay vermektedirler. Geleneksel yönde tanımlanan ve cinsiyete göre herhangi bir farklılaşma göstermeyen bu beklenti dağılımı, yukarıda görüldüğü gibi ailede süregelen karar alma biçimleri ve mevcut rol davranış kalıpları ile de bir uyum içerisinde.

5.4.4. Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıpyargılar

Bireylerin aile içi işbölümü ve rollerine ilişkin davranışlarının yanısıra bu davranışların etkilendiği fikirlerin bilgisini edinmek, deneklerin cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargıları hakkındaki bulgulara ulaşmakla mümkündür. Kalıpyargılar, kuşkusuz cinsiyet rollerine ilişkin olarak bireylerin geleneksellik-modernlik çizgisinde ne gibi bir beklenti içerisinde oldukları yönünde de aydınlatıcı bilgiler sağlayabilirler. Kadınlar ve erkekler, cinsiyet rollerinin sosyalizasyonunda ve bu rollerin yaşama geçirilmesinde “cinsiyete özgü”

diye bilinegelen hangi davranış kalıplarından nasıl yararlanmaktadır? Cinsiyet açısından gözetilen bu farklılıklar hangi hususlarda daha çok derinleşmektedir? Bu soruların ardında yatan cinsiyet kalıpyargılarına ulaşmak amacıyla konumuz ile ilgili tarafımızdan eklenen fikir cümlelerine ek olarak Kağıtçıbaşı vd.(1991:83)’nin bir araştırmasında kullandığı cinsiyet rol standartları ölçeğinden ve Altınay ve Arat (2008)’in “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet” konusunda yaptıkları bir araştırmadan yararlanılmıştır. Soruda hem kadın hem de erkeklerin belirtilen fikir cümlelerine katılıp katılmadıkları sorulmuş, böylelikle cinsiyetlerin hangi fikir cümlelerine ne oranda katıldıkları ve cinsiyetler arasında hangi noktalarda bir farklılığın olduğu bilgisine ulaşılmak istenmiştir. Aşağıda Tablo 8’de cinsiyet rollerini etkileyen kalıpyargılarla ilgili fikir cümlelerine yer verilmiştir.⁵

5.4.4.1. Kadının Ev Dışı Alanda Ücretli Çalışması ile İlgili Kalıpyargılar

Tablo 8’deki bulgular, cinsiyet rolleri kalıpyargıları konusunda erkeklerin daha katı bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Cinsiyet rollerinin dönüşümünde kadının ücretli emeğinin işlevsel bir dinamizm yaratacağı düşüncesinden hareketle araştırmamızda kurduğumuz altıncı temel hipotez, kadının ev dışı alanda ücretli çalışması ile ilgili kalıpyargıların onaylayışının cinsiyete göre farklılık sergileyeceği ile ilgilidir. Bu farklılığın oluşmasında temel hareket noktamız kente göçle birlikte kadın ve erkek deneklerin gözlem ve deneyimlerini referans alacakları hususudur. Temel hipotezimizle ilgili aşağıda belirttiğimiz

5 Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle sadece hipotezler ile ilgili fikir cümleleri tabloda gösterilmiş olup diğer fikir cümlelerine (Kadın ev dışında istediği işte çalışabilir; Kadın, mecbur kalmadıkça çalışmamalıdır; Kadın, kimseye muhtaç olmamak için mutlaka çalışmalıdır; Dışarıda çalışan kadın çalışmayana göre daha bağımsız ve özgürdür; Eğer erkek işsizse ve kadın çalışıyorsa, ev işlerini erkek yapmalıdır; Eğer erkek işsizse ve kadın çalışıyorsa, ev işlerini yine de kadın yapmalıdır; Erkek, elindeki parayı kendi tercihi doğrultusunda harcayabilmelidir; Çocukların cezalandırılmasında esas mesuliyet babaya ait olmalıdır; Kızlar aynı yaştaki erkeklere nazaran akşamları eve daha erken gelmelidir; Kadının çalışması eşi ve çocukları için mahzurlu olduğu zaman, kadın işini bırakmalıdır; Kadın, evlendiğinde bakire olmalıdır; Bir kadının hayattaki en önemli vazifesi eşine ve çocuklarına bakmaktır) yer verilmiştir. Ayrıca belirtilen gerekçe nedeniyle tabloda “fikrim yok” şıkkı ile ilgili istatistiksel bilgiler gösterilmemiş, sadece en yüksek orana sahip “katılıyorum” ve “katılmıyorum” şıkları ile ilgili oranlara yer verilmiştir.

Tablo 8. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargıların cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet Kalıpyargıları İle İlgili Fikir Cümleleri			Cinsiyet		
			Kadın	Erkek	Toplam
Ev işleri eşler arasında paylaşılmalıdır. X ² =10.953, Sd=2, P=0.004, P<0.05	Katılırim	f	88	65	153
		%	36.70	27.10	63.80
	Katılmam	f	27	51	78
		%	11.20	21.20	32.50
Kadın hem ev işini hem de dışarıdaki işi birlikte götürebilir. X ² =17.317, Sd=2, P=0.000, P<0.05	Katılırim	f	85	55	140
		%	35.40	22.90	58.30
	Katılmam	f	29	60	89
		%	12.10	25.00	37.10
Evlilik ve aile hayatı kadına yeter; mesleğinin olması mühim değildir. X ² =9.637, Sd=2, P=0.008, P<0.05	Katılırim	f	51	75	126
		%	21.20	31.20	52.50
	Katılmam	f	64	42	106
		%	26.70	17.50	44.20
Kadın, dışarıda çalışsa bile yine de eşine bağlı olmalıdır. X ² =0.183, Sd=2, P=0.913, P>0.05	Katılırim	f	107	105	212
		%	44.60	43.80	88.30
	Katılmam	f	9	10	19
		%	3.80	4.20	7.90
Kadın, eşinin izin verdiği işlerde çalışmalıdır. X ² =3.458, Sd=2, P=0.177, P>0.05	Katılırim	f	85	97	182
		%	46.7	53.3	100.0
	Katılmam	f	33	21	54
		%	61.1	38.9	100.0
Evde kadın da fikrini söyleyebilir. Fakat son söz daima erkeğin/eşinin olmalıdır. X ² =13.473, Sd=3, P=0.004, P<0.05	Katılırim	f	67	94	161
		%	28.00	39.30	67.40
	Katılmam	f	42	20	62
		%	17.60	8.40	25.90
Kadın, eşiyile anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susmalıdır. X ² =9.786, Sd=2, P=0.007, P<0.05	Katılırim	f	87	104	191
		%	36.20	43.30	79.60
	Katılmam	f	28	16	44
		%	11.70	6.70	18.30
Kadın, elindeki parayı kendi tercihi doğrultusunda haralayabilmelidir. X ² =20.559, Sd=2, P=0.000, P<0.05	Katılırim	f	62	28	90
		%	26.20	11.80	38.00
	Katılmam	f	51	83	134
		%	21.50	35.00	56.50
Toplam	f	120	120	240	
	%	50.00	50.00	100.00	

alt hipotezlerden de görüleceği üzere yapılan ki-kare testi sonucunda cinsiyet değişkeni ile kadının ev dışı alanda çalışması ile ilgili kalıpyargıların onaylanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur⁶:

1. Kadının ev dışı alanda istediği işte çalışabileceği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
2. Ücretli işte çalışan kadının daha özgür olduğu kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
3. Kadının ücretli bir işte çalışması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablodaki bulgulardan yola çıkarak cinsiyet grupları arasında rol beklentisindeki farklılaşmanın ağırlıklı olarak kadının çalışması ile ilgili kalıpyargıların onaylanışında derinleştiğini belirtebiliriz. Kadının ev dışı alana ilişkin rollerinin tanımlanmasında kadın deneklerin daha esnek bir tutum içerisinde olduğunu söyleyebiliriz: “Çalışmayan kadın her zaman eşinin eline muhtaç. Çok zor geliyor eşten para istemek, bunu yaşadım” (Kadın denek, yaş 47). Bu bulgular, Başaran (1984:153)’ın yaptığı araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Görüşmelerimizde dikkatimizi çeken önemli bir husus, çalışan kadınların deneyimleri dolayısıyla çalışmayan kadınlara nazaran bu kalıpyargılara karşı daha az eğilimli olduklarıdır: “Çalışan kadın kendi ayağının üzerinde durabiliyor, en azından kocasına karşı saygınlığı artıyor” (Kadın denek, yaş 39). Kadının ücretli emeğe ilişkin sergilediği bu esneklik, çalışma yaşamına katılımı sözkonusu olduğunda cinsiyet rollerinin dönüşümünde de bir devingenlik sağlayacaktır. Ancak kadının çalışması ile ilgili kalıpyargıların onaylanışında daha “modern” bir duruş sergileyen kadınların onay verdikleri bazı fikir cümlelerinde bir çelişki içerisinde olduğunu görmekteyiz. Bazı fikir cümlelerinde esnek bir tavıra sahip olan kadının cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargı-beklenti ve davranışlar arasında sergilediği bu tutarsızlığı, kentlilik ve köylülük arasındaki gerilime bağlayabiliriz.

⁶ Çalışma kapsamının sınırlılığı nedeniyle istatistiksel bilgilere sadece tabloda yer verilmiştir.

Kadının ev dışı alanda çalışmasına yönelik kalıpyargıları benimseme oranlarına bağlı olarak bu kez aile içi görev ve sorumluluklar sözkonusu olduğunda cinsiyet gruplarının bu yönde onay verdikleri/vermedikleri kalıpyargıların tanımlanma biçimi nasıl bir dağılım gösterecektir? Bu soruya verilen yanıtlar, yedinci temel hipotezimiz ile ilgilidir. Bununla ilgili olarak cinsiyet gruplarının, kadının ev dışı emek ve ev içi emeğinin biraradalığı ile ilgili kalıpyargıları nasıl tanımladıkları bilgisine ulaşılmak istenmiştir. Temel hipotezimize göre ev içi emek ile ev dışı ücretli emeğe ilişkin rollerin dengelenmesine yönelik kalıpyargıların onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yapılan ki-kare testi sonucunda ev içi emek ile ev dışı ücretli emeğe ilişkin rollerin dengelenmesine yönelik kalıpyargıların onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Cinsiyet grupları karşılaştırıldığında kadınların, yukarıdaki bulgulara paralel olarak hem ev içi alanda geleneksel cinsiyet rollerinde hem de iş ve aile yaşamındaki geleneksel rollerin dengelenmesine yönelik kalıpyargıların onaylanışında erkeğe oranla daha esnek bir yaklaşım sergiledikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Yedinci hipotezle ilgili oluşturulan ve kabul edilen alt hipotezler şu şekilde sıralanabilir:

1. Ev işlerinin eşler arasında paylaşılması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
2. Kadının hem ev işini hem de dışarıdaki işi birlikte götürebileceği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
3. Evlilik ve aile hayatının kadına yetmediği, mesleğinin de olması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yukarıda üçüncü alt hipotezimizde erkeklerden farklı olarak kadının bir mesleğinin de mutlaka olması gerektiği yönünde görüş belirten kadınların, aile içi görev ve sorumluluklarının sözkonusu olduğu durumlarda erkeklerin de onay verdiği “annelik ve eş rolleri”ni ön plana çıkardıkları görülmektedir. Mesleğin de mühim olduğunu belirten kadınlara göre bir kadının hayattaki en önemli vazifesi, eşine ve çocuklarına bakmaktır.

Bu kalıpyargıya ilişkin örneklem grubunun verdiği onay, aynı zamanda kadının ailedeki en önemli görevinin “eşinin ve çocuklarının bakımı sağlamak” olduğu yönündeki en yüksek düzeydeki yanıt ile de paralellik göstermektedir. Belirttiğimiz istatistiksel bulgular, deneklerin cinsiyet rollerine ilişkin rol beklentileri ile kalıpyargıları arasında bir tutarlılık olduğunu ortaya koymaktadır. Kentte kalış süresine göre bakıldığında da aynı şekilde ev içi emek ile ev dışı ücretli emeğe ilişkin rollerin dengelenmesine yönelik kalıpyargıların farklılaşma göstermediğini söyleyebiliriz.

5.4.4.2. Cinsiyet Rollerine İle İlgili Otorite ve Yetki Dağılımına Yönelik Kalıpyargılar

Kentleşme sürecine bağlı olarak cinsiyet rollerinin giderek daha eşitlikçi bir yönde dönüşüme uğramasının koşullarından biri de aile yapısındaki otorite örüntüsünde yaşanan değişimlerdir. Ailede otorite ve yetki dağılımının simetrik düzeni, cinsiyetler arası ilişkilerin eşitlikçi bir yönde kurumsallaşmasını da beraberinde getirecektir. Bu tür kurumsallaşma biçimi, cinsiyet rollerine ilişkin beklenti, tutum ve rol davranışlarında kendini gösterir. Bu amaçla, örneklem grubuna ailede otorite ve yetki dağılımını tanımlayan kalıpyargıları onaylayıp onaylamadıkları sorulmuştur. Bununla ilgili olarak oluşturulan araştırmamızın bir diğer sekizinci temel hipotezi ailede otorite dağılımına yönelik kalıpyargılar hakkındadır. Aşağıda görüldüğü üzere alt hipotezlerle ilgili yapılan ki-kare analizi sonucunda ailede erkeğin otoritesine yönelik kalıpyargıların onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Cinsiyet grupları benzer yönde onay vermişlerdir:

1. Dışarıda çalışan kadının eşine bağlı olması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
2. Kadının, ancak eşinin izin verdiği işlerde çalışması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Görüşmelerimizde de bu yönde benzer yanıtlar aldığımızı söyleyebiliriz. Gerek kadın gerekse erkek bireylere göre “örf ve adetlere uygun olmak kaydıyla kadın çalışabilir ama her yerde değil, bunu da ancak evlendiği erkek belirlemelidir. Zaten kadın mecbur kaldığında çalışmalıdır.”

Bir diğer dokuzuncu temel hipotezimiz göre ise ailede yetki dağılımına yönelik kalıpyargıların onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bununla ilgili yapılan ki-kare testi sonucuna göre ise ailede yetki dağılımına yönelik kalıpyargıların onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alt hipotezlerle ilgili yapılan ki-kare testi analizine ilişkin bulgular şu şekildedir:

1. Evde son sözün daima erkeğin olması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
2. Kadınınneşiyle anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susması gerektiği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
3. Kadının evde tercihi doğrultusunda para harcayabileceği kalıpyargısının onaylanması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Erkekler, otorite temsiliyetinde olduğu gibi evdeki yetkilerini vurgulayan kalıpyargıları da katı bir tutumla onaylamışlardır. Ancak araştırmamız için en önemli bulgulardan biri, erkekler gibi ailede erkeğin otoritesine onay veren kadın deneklerin, karar verme alanları sözkonusu olduğunda bu kez kadının geleneksel konumuna yönelik kalıpyargılara katılmamış olmalarıdır. Bu durum kadınların öznel dünyasında toplumsal cinsiyetin değer boyutu ile davranışsal boyutu arasında bir kırılmanın oluşmaya başladığını göstermektedir. Bu ise cinsiyet rolleri ile ilgili sosyo-kültürel değerleri onaylayan kadınların, kentleşme sürecine bağlı olarak davranışsal yönden giderek geleneksellik çizgisinden uzaklaşacakları anlamını taşımaktadır. Tolan (1991:212)’in da vurguladığı şekilde “kentsel davranış kalıplarını kendi kültürel değerleri bağlamında özümseyen kadın, erkeklerden farklı olarak ailede karar alma süreçlerini yeni talepleriyle yönlendirebilmektedir.” Ancak cinsiyete göre görülen bu farklılaşmanın çalışmamızda kentte kalış süresi açısından sözkonusu olmadığını belirtebiliriz. Yapılan ki-kare testine göre ailede erkeğin otoritesine yönelik kalıpyargıların onaylanması ile kentte kalış süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aynı şekilde ailede yetki dağılımına yönelik kalıpyargıların onaylanması ile kentte kalış süresi arasında da anlamlı bir ilişki bulunmadığını söyleyebiliriz.

6. SONUÇ

Araştırmamızın bulguları, cinsiyet kalıpyargılarının göçmen ailenin dünyasında ne kadar güçlü bir yerleşik yapıya sahip olduğunu ve hangi alanlarda üretildiğini gösterdiği gibi aynı zamanda eril (maskülen) bir kültürün de hegemonik varlığına işaret etmektedir. Yapısal özellikler açısından çağdaş çekirdek aile görünümünde olan göçmen ailesi, ataerkil geniş ailenin / kır ailesinin kültürel özellik ve ilişkilerini içeren bir işlevselliğe sahiptir. Geçiş ailesi olma özelliğiyle göçmen aile, bütünüyle ne kent ailesi ne de köy ailesi grubuna girmektedir. Ancak bu ailenin yaşadığı ekonomik ve toplumsal değişiklikler, onu kent ailesine daha da yakınlaştırmakta, kent ailesinin farklı bir alt uzantısı, bir alt tipi konumuna itmektedir. Kentleşmenin maddi yönüyle bütünleşen bu alt tip, cinsiyet kültürü açısından ise kır-kent kültürü arasına sıkışıp kalmış bir ara tip özelliğini göstermektedir.

Kırsal yaşam modelinin beslemiş olduğu cinsiyet kültürünün değer ve normatif boyutu göçmen ailede halen katılığını sürdürmektedir. Bu husus, cinsiyet rolleri sosyalizasyonundaki katı direnç noktalarını oluşturmaktadır. Dikey sosyal hareketlilik eğilimi göstermesi nedeniyle maddi boyutu değişime açık olan kültürün normatif boyutunun, kentte kalış süresine bağlı olarak giderek esneklik kazanacağını söyleyebiliriz. Bunda, şüphesiz, genç kuşağın eğitim olanaklarından yararlanması ve geçim zorluğu nedeniyle kadının ücretli emeğe zorlanması faktörlerinin etkin rolü vardır. Kültürün değer boyutunda ise dinsel-geleneksel tutum ve alışkanlıklar ile informal hemşehrilik ilişkileri, klasik süreğen kontrol mekanizması olmaya devam etmektedir. Henüz büyük kentlerin belirli kesimlerinde görülen “tesadüfi nüfus” yapısının, Denizli kenti Sevindik Mahallesi’nde ana demografik ve etkileşim unsuru olmadığı, nüfusun birbirini denetleyen özelliğinin kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. Köyle devam eden ilişki, ailede özellikle erkeğin bilişsel dünyasında eşitlikçi cinsiyet ideolojisine yönelik katı bir tutumu sabit kılmaktadır. Maddi olmayan boyutu ile devam eden köylülük, cinsiyet rollerinin dönüşümünde en temel engeli oluşturmaktadır. Kadın deneklerle ve özellikle kız çocuklar ile yapmış olduğumuz görüşmeler, cinsiyet rollerine ilişkin davranışsal boyutta modernliğe doğru bir yönelimin başladığını

göstermektedir. Erkeğe oranla yaşantı biçimi daha derinden değiştiği ve kentsel özgürlük ortamını kıra oranla daha yoğun hissettiği için kadının cinsiyet rollerine ilişkin sosyal tutum, davranış ve beklentilerinde bir kırılmanın yaşandığı söylenebilir. Bunu sağlayan temel faktörlerden biri, kadının dışarıda çalışması ve bu sayede kentsel ortam ve örgütlerle kurmuş olduğu ilişki ve deneyimlerin bilişsel dünyasına yaptığı katkıdır. Bir diğeri de kız ve erkek çocukların lise ve üniversite düzeyinde öğrenim görmeleri sayesinde ailenin kentsel değer, tutum ve alışkanlıklarla kurmuş olduğu bağıdır. Kısacası, kadının çalışması ve yeni kuşağın almış olduğu yüksek öğrenim, aile üyelerinin cinsiyet rollerine ilişkin beklentilerini, bilinç ve farkındalık düzeylerini daha eşitlikçi bir çizgiye ulaştırmış olacaktır. Söz konusu iki faktör, aynı zamanda göçmen ailede cinsiyet rollerinin dönüşümünü sağlayacak temel katalizörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişime bağlı olarak, zaman içerisinde, cinsiyet rollerinde dönüşümü sağlayacak faktörleri; kentsel mekanla kurulan ilişki biçimleri, kalifiye mesleklere geçiş, dikey hareketlilik olanakları, örgün eğitimden yararlanma, kadının nitelikli işlerde çalışması, kente yönelik mensubiyet ve aidiyet hissinin yoğunluğu / kentleşme eğilimi, kentsel kültürün yaşantı biçimlerine yönelme, kıra bağımlılık düzeyindeki düşüklük olarak sıralayabiliriz.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (1993). "Bireylerarası İlişkiler ve Cinsiyet İlişkileri", **Gecekondu Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara, 195-247.
- Altınay, A. G. ve Y. Arat. (2008). **Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet**, Punto, İstanbul.
- Atalay B. ve Y. M. Konaş vd. (1992). **Türk Aile Yapısı Araştırması**, T.C. Başbakanlık DPT Yayın No-2313, Ankara.
- Başaran, F. (1984). "Ailede Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Değişmeleri", **Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler**, (Yay. Haz. T. Erder), Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul, 144-160.
- Ecevit, Y. (1993). "Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesine Klasik ve Yeni Yaklaşımlar", **İ. Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi**, 1, 9-34.
- Genç, E. (1997). " 'Kentleşme', Geleneksel-Modern Geriliminde Kimlikler", **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Sosyoloji Derneği Yayınları No:5, Ankara, 308-317.
- Giddens, A. (1992). **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. E. Kuşdil), Ayrıntı, İstanbul.
- Gökçe, B. (2004). **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş, Ankara.
- İmamoğlu, O. (1993). "Değişen Dünyada Değişen Aile-İçi Roller", **İ. Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi**, 1, 58-68.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1984). "Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler: Bir Aile Değişme Modeli Önerisi", **Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler**, (Yay. Haz. T. Erder), Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul, 132-143.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve A. Kansu. (1991). "Cinsiyet Rollerinin Sosyalleşmesi ve Aile Dinamiği: Kuşaklararası Bir Karşılaştırma", **Aile Yazıları III, Birey, Kişilik ve Toplum**, (Der. B. Dikeçligil ve A. Kansu), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları:5/3, Ankara, 79-93.
- Kıray, M. (1984). "Büyük Kent ve Değişen Aile", **Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler**, (Yay. Haz. T. Erder), Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul, 68-78.
- Kıray, M. B. (2003). **Kentleşme Yazıları**, Bağlam Yayınları-129, İstanbul.
- Merton, R. K. (1967). **On Theoretical Sociology**, The Free Press, A Division of Macmillan Publishing Co., Inc., New York.
- Ozankaya, Ö. (1991). **Toplumbilim**, Cem, İstanbul.
- Özer, İ. (1991). "Kent Ailesi", **Türk Aile Ansiklopedisi II**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 665-676.
- Parsons, T. (1959). "The Social Structure of the Family", **The Family: Its Function and Destiny**, (Ed: R.N. Anshen), Harper&Row Publishers, New York, 241-274.
- (1972). "Age and Sex in the Social Structure of the United States", **Youth and Sociology**, (Ed: P. K. Manning ve M. Truzzi), Englewood Cliffs, Prentice- Hall, Inc., New Jersey, 136-147.
- Parsons, T. ve R.F. Bales (1955). **Familiy, Socialization and Interaction Process**, The Free Press, New York.
- Sencer, Y. (1979). **Türkiye’de Kentleşme**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sezal, İ. (1997). "Göçler ve Şehirlileşemeyen Şehirler", **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Sosyoloji Derneği Yayınları No-5, Ankara, 147-151.
- Tatlıdil, E. (1991). "Kentle Bütünleşmenin Bir Yolu Gecekondulaşma", **Aile Yazıları II**, (Der. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları-5/2, Ankara, 363-389.
- Telsiz, M. (1996). "Adölesan-Ebeveyn İlişkisinde Anne ve Baba Rollerini", **İ. Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi**, 4, 121-132.
- Timur, S. (1972). **Türkiye’de Aile Yapısı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Tolan, B. (1991). "Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller", **Türk Aile Ansiklopedisi I**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 208-214.
- TUİK. (2006). Aile Yapısı Araştırması (2006), <http://www.tuik.gov.tr>. (23.02.2011),

- Türkdoğan, O. (1977). **Yoksulluk Kültürü, Gecekonduların Toplumsal Yapısı**, Dedekorkut Yayınları-24, İstanbul.
- Uygun, H. (1991). “Kır Kesiminde Aile”, **Türk Aile Ansiklopedisi II**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 686-688.